

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

MUHASEBE HATA VE HİLELERİNDE FARKINDALIK ARAŞTIRMASI: ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ

Awareness Survey In Accounting Errors And Frauds: The Case Of Elazığ

Meltem GÜL¹ ve Özcan DEMİR²

¹*Öğr. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi Bölümü, Elazığ, m.gul@firat.edu.tr, orcid.org/0000-0002-8085-0704*

²*Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Elazığ, odemir@firat.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9382-6781*

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
04.03.2022

Kabul/Accepted:
12.05.2022

DOI:
10.18069/firatsbed.1082797

Anahtar Kelimeler
Muhasebe Meslek
Mensupları, Hata, Hile,
Farkındalık

Keywords
Professional Accountants,
Error, Fraud, Awareness

ÖZ

Hile, birtakım çıkarlar sağlamak amacıyla başkalarını yanıltıcı davranışta bulunmak demektir. Hata ise, unutkanlık, bilgisizlik ve dikkatsizlik yüzünden yapılan yanlışlıklardır. İki kavram arasındaki temel farklılık kasıt unsurunun bulunup bulunmadığıdır. Kasıt unsurunun bulunduğu işlemler hile olarak adlandırılırken, kasıt unsuru olmayan işlemler hata olarak ifade edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı Elazığ ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının muhasebede ortaya çıkan hata ve hile kavramlarına yönelik farkındalıklarını tespit etmektir. Bu amaçla Elazığ ilinde faaliyet gösteren 80 muhasebe meslek mensubu ile görüşülerek anket yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen veriler çeşitli istatistiksel yöntemlerle test edilmiştir. Meslek mensuplarını hata ve hileye yönelten en önemli dış etmenin mükellefler olduğu, hata ve hilelerin ise daha çok işletmedeki iş yoğunluğundan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Meslek mensuplarının, medeni durum ve tecrübe açısından muhasebedeki hata ve hile yargılarına ilişkin algılarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ancak meslek mensuplarının cinsiyet ile teknolojik bilgi yetersizliğinden doğan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu durumda erkek meslek mensuplarının teknolojik bilgi durumunun daha iyi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

Fraud, means to mislead others in order to gain some advantage. Errors are mistakes made due to forgetfulness, ignorance and carelessness. The main difference between the two concepts is whether there is an element of intent. Transactions with an element of intent are called fraud, while transactions without an element of intent are called errors.

The aim of this study is to determine the awareness of accounting professionals operating in the province of Elazığ about the concepts of error and fraud in accounting. For this purpose, the survey method was applied by interviewing 80 accounting professionals operating in the province of Elazığ. The obtained data were tested with various statistical methods. It has been concluded that the most important external factor that directs the members of the profession to error and fraud is the taxpayers, and the errors and frauds are mostly caused by the work intensity in the enterprise. It has been determined that the perceptions of the members of the profession regarding error and fraud judgments in accounting in terms of marital status and experience do not differ significantly. However, a statistically significant difference was found between the gender members of the profession and the errors and frauds arising from the lack of technological knowledge. In this case, it was concluded that the technological knowledge of male members of the profession is better.

Atıf/Citation: Gül, M. ve Demir, Ö. (2022). Muhasebe Hata ve Hilelerinde Farkındalık Araştırması Elazığ İli Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 2(663-673).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Meltem GÜL, m.gul@firat.edu.tr

1. Giriş

Bir bilgi sistemi olarak muhasebe, bir işletmenin can damarıdır ve onsuz; ticari faaliyetlerin entegrasyonu, koordinasyonu veya kontrolü mümkün değildir. Yapısı gereği muhasebe sistemi hata ve hileye açık durumdadır. Muhasebe mesleğini icra eden meslek mensuplarının dikkatsizlik, iş yoğunluğu gibi sebeplerden ötürü kayıt ve raporlama yaparken hatalar yapması olasıdır. Önemli olan yapılan hatalarda kasit unsurunun yer almamasıdır. Kasit unsurunun bulunması durumunda yapılan işlem hata değil hile olarak adlandırılmaktadır. Meslek mensuplarının her şeyden önce mesleğin saygınlığını, itibarını ve değerini koruyabilmesi için hata ve hile konularında gerekli özeni göstermesi gerekmektedir.

Muhasebe mesleğinin verimli bir şekilde yürütülmesi için yasal düzenlemeler tek başına yeterli değildir. Meslek mensuplarının uyması gereken etik ilkeler de olmalı ve meslek mensupları mesleğini icra ederken etik ilkelere bağlı kalmalıdır. Meslek mensuplarının etik dışı davranışta bulunması, toplumda itibar kaybı yaşamalarına ve toplumun ise muhasebe mesleğine ve muhasebede üretilen bilgilere yönelik güven duygusunu kaybetmesine sebebiyet vermektedir (Gül, 2021: 934).

ABD’de ortaya çıkan Enron, Worlcom, Global Crossing, Tyco, Cerrox gibi finansal raporlama ve denetim skandallarının ortaya çıkması muhasebede de hata ve hile kavramlarının ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Bu olaylar sermaye piyasalarına, şirket yönetimlerine, finansal raporlara ve söz konusu şirketlerin denetimini yapan bağımsız denetim şirketlerine ve denetçilere olan güveni derinden sarsmakla beraber hata ve hile kavramlarının temelini oluşturmuştur.

Bu çalışmada Elazığ ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının hata ve hileye yönelik farkındalıklarının araştırılması amaçlanmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının demografik verilerine göre hata ve hile algılarının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışma kapsamında oluşturulan hipotezleri test etmek için, bağımsız t testi ve anova testi uygulanmıştır. Çalışmada muhasebede yapılan hata ve hile kavramlarına yönelik literatür teorik olarak açıklanmış ve daha sonra meslek mensuplarına yönelik düzenlenen anket uygulaması ile muhasebe meslek mensuplarının hata ve hilelere karşı olan algı ve tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. Literatür Özeti

Muhasebe mesleğinde ortaya çıkan hata ve hilelere yönelik meslek mensuplarının algı ve tutumlarını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada araştırma kapsamına katkı sağlayan ulusal ve uluslararası literatür incelemesi; meslek mensuplarının hata ve hileye yönelik algılarını içeren çalışmalar, hata yapmalarının temel nedenlerini inceleyen çalışmalar, hile yapan meslek mensuplarının karakteristik özellikleri ve denetim yetersizliği sonucu oluşan hata hileleri konu edinen çalışmalar şeklinde gruplandırılarak aşağıda sunulmuştur. Ömürbek ve Durgunbücü (2018) Isparta Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odasına kayıtlı muhasebe meslek mensuplarının muhasebede ortaya çıkan hata ve hilelere yönelik algılarını analiz etmişlerdir. Meslek mensuplarını hata yapmaya teşvik eden etmenlerin dikkatsizlik ve yoğunluk olduğu görülmüştür. Hilelerde ise bilançonun daha iyi ya da daha kötü gösterilmesi tekliflerinin, kredi kuruluşlarından daha fazla kredi alabilmek ve daha az vergi ödemek gibi sebeplerle mükelleflerden geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Çelik (2010) da çalışmasında benzer sonuca işaret etmiştir. Muhasebe hilelerine başvurmanın temel nedeninin bankalardan kredi almak olduğunu söylemiştir. Muhasebe hatalarının ise genellikle mükelleflerden kaynaklı olduğunu yanlış ve eksik verilerden kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Meslek mensupları arasında ise, cinsiyete göre erkek meslek mensuplarının kadın meslek mensuplarından daha fazla hata hile belirticiyle karşılaştığı görülmüştür. Tayman ve Tekşen (2019) muhasebe mesleğindeki hataların genellikle mesleğe yeni başlayan meslek mensupları tarafından tecrübesizlik sonucu yapıldığını belirtirken hilelerin ise yaşa ve tecrübeye bağlı olarak arttığını buna paralel olarak da hataların azaldığına dikkat çekmişlerdir. Troy vd.(2011) CEO'nun mesleki deneyimi, yaşı ve akademik geçmişi gibi demografik özellikleri ile ilgili olarak, daha az mesleki tecrübe ve deneyime sahip genç CEO'ların muhasebe hilelerini rasyonelize etme ve davranışlarını etik ve haklı görme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Akatak (2015) çalışmasında meslek mensuplarını hata ve hileye yönlendiren nedenler arttıkça mesleki sorumluluk düzeyinin azaldığını ifade etmiştir.

Kıllı ve Kutlu (2021) meslek mensuplarının hata yapmalarının temel nedeninin, vergi mevzuatı ve uygulamadaki karışıklıklar olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle erkek meslek mensuplarının bu konuda kadın meslek mensuplarına göre daha fazla hata yaptıklarını söylemişlerdir. Gökoğlan vd.(2021) de benzer bir

konuya dikkat çekmiştir. Vergi mevzuatı ve yasa, yönetmelik gibi düzenlemelerin düzenli olarak takip edilmemesi sonucunda hataların yapıldığını belirtmişlerdir.

Doğan vd. (2018) Meslek mensuplarının hile eğilimleri konulu çalışmalarında, genellikle hile yapan meslek mensuplarının, her zaman sahip olduğundan daha fazlasını isteyen, herşeye çabuk sinirlenen ve ideallerine ulaşamadığında kendini değersiz hissedene, duygusal ve alınganlık gibi karakteristik özelliklere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Zona vd. (2013) CEO'nun ahlaki değerlerinin eksikliği ve narsisizm gibi kişilik özellikleri, hata ve hileli davranışlarda bulunmasında etkilidir.

Hata ve hilelerin denetim yetersizliğinden kaynaklandığını ifade eden ve yeterli denetim yapıldığı takdirde bunun olumlu sonuçlarının alınacağını ifade eden çalışmalar da oldukça fazladır. Coderra (2005) Yönetimin sürekli denetim teknikleri uygulaması gerektiğini ifade ederken, Flowerday vd. (2006) ise denetim teknolojilerinden yararlanılarak, hata ve hilelerin önüne geçilebileceğini savunmuştur.

3. Araştırma Konusu ve Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe kayıtlarında ortaya çıkan hata ve hilelere yönelik farkındalıklarının araştırılmasıdır. Meslek mensuplarının demografik özelliklerine göre hata hile algısının değişip değişmediği ise çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Bu çalışma, son yıllarda meslekte ortaya çıkan hata ve hilelere yönelik dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak bakımından önemlidir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini 2022 yılında Elazığ ilinde Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir unvanıyla görev yapan 215 meslek mensubu oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilen 116 meslek mensubu oluşturmaktadır. Elde edilen anket formlarından geri dönüş sağlanan ve eksiksiz doldurulan 80 anket formu çalışmaya dahil edilmiştir. Bilimsel araştırmalarda evreni temsil eden örneklem sayısının 0,95 güvenilirlik ve 0,05 örneklem hatası için yeterliliğini istatistiksel anlamda gösteren Tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Evren Büyüklükleri İçin Gerekli En Düşük Örneklem Sayıları

Evren Büyüklüğü	20	100	500	1000	2000	5000	10000	50000	100000	1000000
Örneklem Sayısı	19	80	217	278	322	357	370	381	383	384

Kaynak Sekaran, U. (2003). Research Methods for Business A Skill Building Approach. Fourth Edition. John Wiley and Sons Inc. New York s:294.

İlgili ana kütle için alınan 80 örneklem sayısı, verinin 0,95 güvenilirlik ve 0,05 örneklem hatası Şartlarına uygun olarak Elazığ Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir katılımcılarının muhasebe hata hile farkındalıklarını temsil edebileceğini göstermektedir. Bu verilere göre araştırmadaki 80 katılımcıdan sağlanan verilerin “Muhasebe Hata Hile” eğilimlerini ölçmek üzere temsil gücüne sahip olduğu kanısına varılabilir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Meslek mensuplarını bir kısmı ile yüz yüze görüşülürken, diğer kısmına e posta yoluyla anketler ulaştırılmıştır. Araştırmada kullanılan anket sorularında Akatak'ın (2015) çalışmasından yararlanılmıştır. Anketin ilk soruları demografik verilere aittir. Önerme cümlelerinde 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. (1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Fikrim Yok, 4.Katılıyorum, 5.Kesinlikle Katılıyorum). Elde edilen veriler Spss 22 programında frekans analizi, bağımsız t testi, ve anova testleriyle analiz edilmiştir.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyeti ile teknolojik bilgi yetersizliğinden doğan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H2: Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyeti ile meslek mensuplarının hata ve hilelere yönelmesinde vergi uygulamaları ve oranlarının etkili olduğu düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H3: Meslek mensuplarının cinsiyeti ile mükelleflerin talepleri doğrultusunda yapılan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H4: Meslek mensuplarının eğitimi ile denetim yetersizliğinin hata ve hileyi etkilediği düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

H5: Meslek mensuplarının mükellef sayısı ile kullanılan teknolojiye yeterli düzeyde hakim olamamaktan kaynaklanan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

3.5. Araştırmanın Sonuçları

Araştırmaya katılan meslek mensuplarına ait demografik veriler tablo 1 de yer almaktadır.

Tablo 2. Meslek Mensuplarının Demografik Verileri

		N	%
Cinsiyet	Kadın	13	16,3
	Erkek	67	83,7
	Toplam	80	100,0
Medeni Durum	Evli	60	75,0
	Bekar	20	25,0
	Toplam	80	100,0
Eğitim Durumu	Orta Öğretim	20	25,0
	Önlisans	30	37,5
	Lisans/Lisansüstü	30	37,5
	Toplam	80	100,0
Unvan	SMMM	80	100,0
	YMM	0	0
	Toplam	80	100,0
Yaş	25-35	18	22,5
	36-45	24	30,
	46-55	23	28,8
	55 üzeri	15	18,7
	Toplam	80	100,0
Tecrübe	5-10 yıl	18	22,5
	10-15 yıl	24	30,0
	15-20 yıl	18	22,5
	20 yıl üzeri	20	25,0
	Toplam	80	100,0
Çalıştırılan Eleman Sayısı	1-3 kişi	9	11,2
	4-6 kişi	39	48,8
	7-10 kişi	26	32,5
	11 ve üzeri	6	7,5
	Toplam	80	100,0
Mükellef Sayısı	1-30	15	18,8
	31-60	20	25,0
	61-90	16	20,0
	91 ve üzeri	29	36,0
	Toplam	80	100,0

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının, %16,3'ü (13) kadın, %83,7'si (67) erkektir. %75'i (60) evli, %25'i (20) bekarıdır. Meslek mensuplarının %25'i (20) orta öğretim, %37,5'i (30) önlisans, %37,5'i (30) lisans, (4) lisansüstü eğitim seviyesine sahiptir. Araştırmaya katılan meslek mensuplarının %22,5'i (18) 25-35 yaş aralığı, %30'u (24) 36-45 yaş aralığı, %28,8'i (23) 46-55 yaş aralığı, %18,7'si (15) 55 üzeri yaş aralığındadır. Meslek mensuplarının %22,5'i (18) 5-10 yıllık tecrübe %30'u (24) 10-15 yıllık tecrübe %22,5'i (18) 15-20 yıllık tecrübe %25'i (20) 20 yıl ve üzeri tecrübeye sahiptir. İş yerinde çalıştırdıkları eleman sayılarına göre, %11,2'si (9) 1-3 kişi %48,8'i (39) 4-6 kişi, %32,5'i (26) 7-10 kişi %7,5'i (6) 11 ve üzeri eleman çalıştırmaktadır. Mükellef sayısı bakımından ise, %18,8'i (15) 1-30 mükellef, %25'i (20) 31-60 mükellef, %20'si (16) 61-90 mükellef, %36'ı (29) 91 ve üzeri mükellefe sahiptir.

Tablo 3. Meslek Mensuplarının Hata ve Hile Önermelerine Katılımı

Önermeler	N	Ortalama	Standart Sapma
Son zamanlarda meslekte hata ve hileye yönelik davranışların yaygın olduğunu düşünüyorum.	80	3,86	1,27
Meslek Mensuplarının hata ve hilelere yönelmesinde Vergi Uygulamaları ve Vergi Oranları etkilidir.	80	3,71	1,19
Denetimin yetersiz olması hata ve hilelerde etkilidir.	80	3,91	1,02
Kullanmış olduğum teknolojinin yetersizliğinden dolayı mükelleflerimin işlemlerinde hata yaptığım olmuştur.	80	2,55	1,22
Kullandığım teknolojiye yeteri düzeyde hâkim olamadığımdan dolayı mükelleflerimin işlemlerinde hata yaptığım olmuştur.	80	3,19	1,44
Mesleğimle alakalı olarak yayınlanan kanun hükümleri, yönetmelik ve yasal düzenlemeler ile ilgili yapılan değişiklikleri zamanında takip edemediğim için hatalı işlemler yaptığım olmuştur.	80	3,81	1,04
Mevzuattaki sürekli değişiklikler meslek mensuplarının hatalı işlemler yapmasında etkilidir.	80	4,01	1,22
Sahip olmadığım bilgi veya deneyime sahipmişim gibi davrandığım ve bu şekilde mükellef kazandığım olmuştur.	80	2,53	1,51
Mükelleflerimin daha az vergi ödemesi amacıyla bazı hesaplarda oynamalar yaptığım olmuştur.	80	2,85	1,64
Mükelleflerimin ortakları ve üçüncü kişiler karşısında itibar kazanması için kayıtlarda oynamalar yaptığım olmuştur.	80	3,08	1,53
Müşterilerimin talepleri doğrultusunda işletmenin kamuoyunda imajını güçlendirmek için hata ve hilelere yönelik işlemler yaptığım olmuştur.	80	2,94	1,42

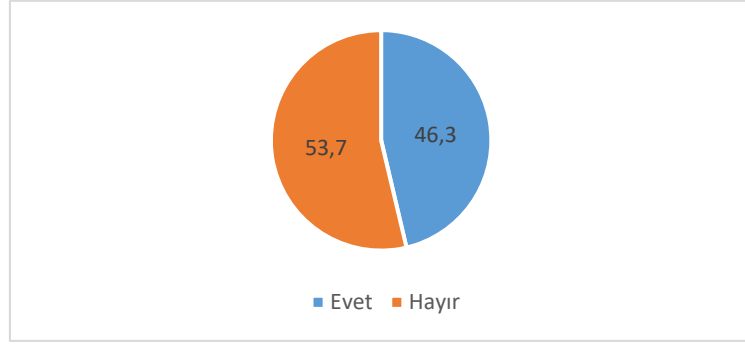
Meslek mensuplarının önermelere katılım dereceleri incelendiğinde en fazla sırasıyla, 4,01 ortalamayla Mevzuattaki sürekli değişikliklerin meslek mensuplarının hatalı işlemler yapmasında etkili olduğu önermesine katıldıkları görülmüştür. 3,91 ortalamayla denetim yetersizliğinin meslek mensuplarının hata ve hileli işlemler yapmasında etkili olduğu görülmüştür. 3,86 ortalamayla son zamanlarda meslekte hata ve hileye yönelik davranışların yaygınlaştığı görüşü hakimdir. 3,81 ortalamayla meslekteki yasal değişiklikleri zamanında takip etmenin mümkün olmamasından dolayı hatalı işlemler yaptıkları görülmüştür.

Tablo 4. Meslek Mensuplarının Hata Hile Tutumu

	Frekans	Yüzde
Sizce Meslek Mensuplarının hata ve hilelere yönelik işlemler yapmasında en çok etkili olan dış etmen nedir?		
Mükellefler	32	40,0
Yasalar	15	18,8
Kamu Kurumları	11	13,7
Meslek Üyeleri	14	17,5
Diğerleri	8	10,0
İşletmenizdeki yapılan hataların en önemli nedeni sizce hangisidir?		
Bilgisizlik	15	18,7
Dikkatsizlik	13	16,3
Tecrübesizlik	4	5,0
İş Yoğunluğu	25	31,3
Özensizlik	23	28,7
Herhangi bir durumda sizden yasal olmayan bir menfaat talebi veya etik dışı bir davranış talep edilmesi durumunda ne yaparsınız?		
Tepki verip menfaat talep eden rezil ederim	16	20,0
Mükellef kaybetmemek için talebi yerine getiririm	20	25,0
Kabul Etmem	30	37,5

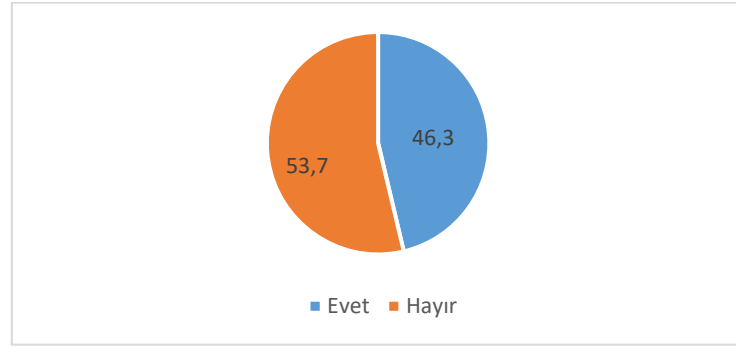
Fikrim Yok	14	17,5
İşinizin düştüğü bir kurumda işlerinizi hızlandıracağı veya işinizin hallolacağı kanaatine varırsanız görevlilere hediye vb. maddi bir menfaat teklif eder misiniz?		
Hayır, öyle bir şey teklif etmem. İstenirse de gerekli mercilere ihbar ederim	14	17,5
İşim acele ise teklif ederim. İşim acele değilse teklif etmem sıramı beklerim	3	3,8
Bir menfaat teklif etmeden sıramı bekler ve işimin normal süresinde yapılmasını beklerim	19	23,7
Ben teklif etmem ama görevli isterse itiraz etmeden veririm	19	23,7
Evet, bu teklifi yapar işimin görülmesini hızlandırırım	20	25,0
Fikrim yok	5	6,3
Sizce mesleği icra ederken meslek mensubunu, hata ve hileden uzaklaştıran en önemli neden nedir?		
Dürüstlük	10	12,5
Kişisel Sorumluluk	6	7,5
Kişisel İtibarı Koruma İsteği	10	12,5
Dini İnançlar	7	8,8
İşyerinin İtibarını koruma ihtiyacı	14	17,5
İşe bağlılık duygusu	15	18,7
Yasalar ve yönetmelikler	15	18,7
Mesleki Sorumluluk ve kurallar	3	3,8
Sizce meslek mensuplarını hata ve hileye yönlendiren en önemli neden ne olabilir?		
Sistemden kaynaklanan nedenler	10	12,5
İyi niyet ve duygusallık	9	11,3
Bireysel güç kazanma isteği	7	8,7
Mali sorunlar	16	20,0
Yasaların bilinmemesi	19	23,7
Kişinin ahlak anlayışı	11	13,7
Kişisel ve ailesel kazanç isteği	3	3,8
Çalışanın liyakatsiz olması	1	1,3
Etik kuralların bilinmemesi	4	5,0
Bir meslektaşımızın hata ve hileye yönelik bir davranışını gördüğünüzde ne yaparsınız?		
Kendisini uyarırım	21	26,3
Gerekli üst mercilere bildiririm	26	32,5
Hiçbir şey yapmam	30	37,5
Fikrim yok	3	3,8

Tablo 4 de meslek mensuplarının hata ve hileye yönelik düşünceleri ortaya konulmuştur. Meslek mensuplarını en fazla hata ve hileye yönlendiren dış etmenin %40,0 ortalamaıyla mükellefler olduğu görüşü hakimdir. İşletmede yapılan hataların en önemli nedeninin ise %31,3 ile iş yoğunluğu ve %28,7 ile özensizlik üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Meslek mensuplarının %37,5'i yasal olmayan bir talebi kabul etmeyeceğini ifade ederken, %25'i ise mükelleflerini kaybetmemek için kabul edeceklerini belirtmiştir. Meslek mensuplarının %25'i herhangi bir kurumda işlerini hızlandırmak için menfaat talebinde bulunabileceklerini bildirmişlerdir. %23,7'si menfaat talep etmeyip işlerinin normal zamanda yapılmasını beklerken, 23,7'si ise görevli talep ettiği takdirde bu isteği yerine getirebileceklerini belirtmişlerdir. Meslek mensuplarına göre hata ve hileden uzak durmayı sağlayan en önemli etken %18,7 ortalamaıyla işe bağlılık duygusu ve %18,7 ortalamaıyla yasalar ve yönetmeliklerdir. Meslek mensuplarını hata ve hileye yönlendiren en önemli etken, %23,7 ortalamaıyla yasaların bilinmemesi ve %20 ortalamaıyla mali sorunlardır. Meslek mensuplarının %37,5'i meslektaşlarının hata ve hileye yönelik bir davranışını gördüğünde sessiz kalırken, %32,5'i gerekli üst mercilere bildireceklerini belirtmişlerdir.

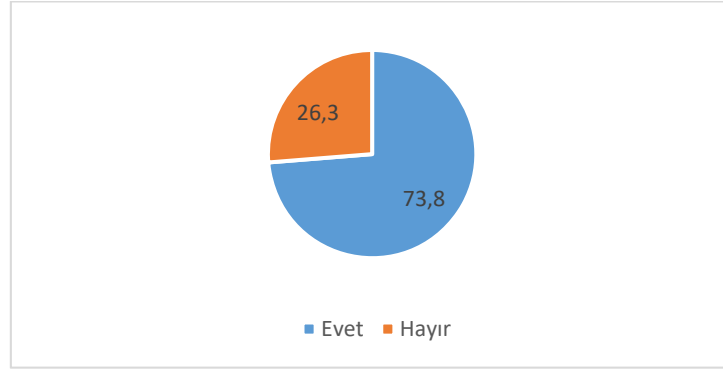
Şekil 1. Bilançoda İşletmenin Daha İyi Veya Daha Kötü Gösterilmesi Durumu

Şekil 1 de meslek mensuplarının %46,3'ü bilançoda işletmenin daha iyi yada daha kötü gösterilmesini isteyen mükellefinin olduğu sorusuna evet yanıtını verirken, %53,7'si hayır yanıtını vermiştir.

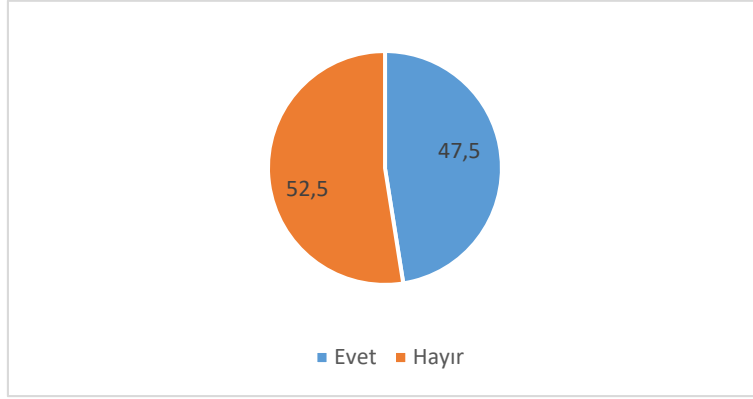
Şekil 2. Hata ve Hileye Yönelik Davranış Durumu

Şekil 2 de meslek mensuplarına mükellef baskısı nedeniyle hata ve hilelere yönelik davranışlar yapmak zorunda kaldığınız oldu mu? Sorusu yöneltilmiştir. Meslek mensuplarının %46,3'ü evet yanıtını verirken, %53,7'si hayır yanıtını vermiştir.

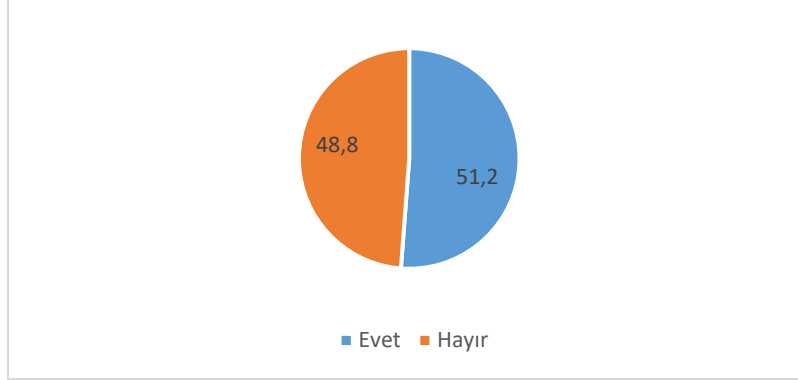
Şekil 3. Muhasebe Bilgilerinin Zamanında Paylaşılması Durumu

Şekil 3 de Mükelleflerinizin muhasebe bilgilerini zamanında göndermemesinden kaynaklanan hatalı işlem yaptığınız oldu mu? Sorusuna meslek mensuplarının %73,8'i evet yanıtını verirken, %26,2'si hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 4. Kanunlardaki Boşluklardan Yararlanma Durumu

Şekil 4 de meslek mensuplarına, kanunlardaki boşluklardan yararlanmaya çalıştığınızı oldu mu? Sorusu yöneltilmiştir. Meslek mensuplarının %47,5'i evet yanıtını verirken, %52,5'i hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 5. Mesleğin Tekrardan Tercih Edilme Durumu

Şekil 5 de meslek mensuplarına meslek seçimi yapıyor olsanız aynı mesleği tekrar tercih eder misiniz? Sorusu yöneltilmiştir. Meslek mensuplarının %51,2'si evet yanıtını verirken, %48,8'i hayır yanıtını vermiştir.

Tablo: 5 Hipotezlerin Bağımsız T Testi ile Analizi

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	P
Kadın	13	3,46	,877	,243	,000
Erkek	67	3,16	1,524	,186	
Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	P
Kadın	13	3,62	1,325	,368	,486
Erkek	67	3,73	1,175	,144	
Medeni Durum	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	P
Evli	60	3,03	1,377	,178	,358
Bekar	20	2,65	1,565	,350	

Tablo 5 de H1 hipotezinin analizi yapılmıştır. H1 hipotezine göre, muhasebe meslek mensuplarının cinsiyeti ile teknolojik bilgi yetersizliğinden doğan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. P değeri ($p < 0,05$) olduğundan H1 hipotezi doğrulanmıştır. Bu durumda, kadın muhasebe meslek mensuplarının kullanılan teknolojiye yeterli düzeyde hakim olamamaları sonucu ortaya çıkan hata ve hile durumu erkek meslek mensuplarına göre daha fazladır.

Tablo 5 de H2 hipotezinin analizi yapılmıştır. H2 hipotezine göre, muhasebe meslek mensuplarının cinsiyeti ile meslek mensuplarının hata ve hilelere yönelmesinde vergi uygulamaları ve oranlarının etkili olduğu

düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. P değeri ,($p>0,05$) olduğundan H2 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 5 de H3 hipotezinin analizi yapılmıştır. H3 hipotezine göre, muhasebe meslek mensuplarının medeni durumu ile mükelleflerin talepleri doğrultusunda yapılan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. P değeri ,($p>0,05$) olduğundan H3 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo:6 Hipotezlerin Anova Testi İle Analizi

Önerme	Eğitim	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	p
Denetimin yetersiz olması hata ve hilelerde etkilidir.	Ortaöğretim	20	3,10	1,119	,250	,000
	Önlisans	30	4,40	,675	,123	
	Lisans/Lisansüstü	30	3,97	,928	,169	
Önerme	Mükellef Sayısı	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	P
Kullanmış olduğum teknolojiye yeteri düzeyde olamadığımdan dolayı mükelleflerimin işlemlerinde hata yaptığım olmuştur.	1-30	15	3,27	1,033	,267	,013
	hâkim 31-60	20	3,25	1,164	,260	
	dolayı 61-90	16	2,25	1,183	,296	
	91 ve üzeri	29	3,69	1,692	,314	

“Denetimin yetersiz olması hata ve hilelerde etkilidir.” önermesi ile meslek mensuplarının eğitim durumu arasında ($p< 0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu durumda H4 hipotezi kabul edilmiştir. Eğitim düzeyindeki artış ile önermeye katılım durumu arasında ilişki görülmektedir. Ayrıca bu görüşü ortaöğretim mezunlarının desteklemediği görülmektedir. “Kullanmış olduğum teknolojiye yeteri düzeyde hâkim olamadığımdan dolayı mükelleflerimin işlemlerinde hata yaptığım olmuştur.” Önermesi ile meslek mensuplarının mükellef sayısı arasında ($p>0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu durumda H5 hipotezi reddedilmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede meydana gelen hata ve hilelere yönelik farkındalıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan çalışmanın sonuçları aşağıdaki özetlenebilir.

- Meslek mensuplarına göre, muhasebede meydana gelen hataların temel nedeni mevzuattaki gelişmelerin takip edilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum iş yükü yoğunluğuyla açıklanabilir.
- Yapılan hileleri davranışların temel nedeninin arka planında ise denetimin yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bugüne kadar mesleki faaliyetlerini sürdürürken faaliyetlerini yürüttükleri işletmelerin denetim sürecinden geçmemiş olması meslek mensuplarını gerek mükellef talepleri doğrultusunda gerekse kendi istekleriyle hileli işlemler yapmaya sevk etmektedir.
- Meslek mensuplarının hata ve hileli işlemler yapmasında en çok etkili olan dış etmenin mükellefler olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum mükelleflerin gerekli faturaları ve belgeleri zamanında muhasebeciye teslim etmemesi, mükellef baskısı ve mükellefimi kaybetmek istemeyen meslek mensubunun boyun eğici davranışıyla açıklanabilir.

Kirik(2007) de çalışmasında benzer bir sonuca ulaşarak mali denetim yetersizliği ve yasal boşluk gibi nedenlerin meslek mensubu üzerinde mükellef tarafından baskı oluşturduğunu ifade etmiştir. Gümüş ve Göğebakan(2016) ve İşgüden ve Çabuk (2006) mükellef baskısının hata ve hilelerde etkili olduğunu çalışmasında ifade etmiştir. Meslek mensupları işletmede yapılan hataların en çok iş yoğunluğu ve özensizlik gibi sebeplerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ömürbek ve Durgunböcü (2018) en önemli hata nedeninin dikkatsizlik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Meslek mensuplarının %25’i etik dışı bir davranışı mükellefimi kaybetmemek için kabul edebileceğini belirtmiştir.

Meslek mensubunun demografik özelliklerinin hata ve hile algısı üzerinde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla beş temel hipotez oluşturulmuştur. Bu hipotezlerin 2’si kabul edilirken 3’ü reddedilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyeti ile teknolojik bilgi yetersizliğinden doğan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu durumda erkek meslek mensuplarının teknolojik bilgi durumunun daha iyi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyeti

ile meslek mensuplarının hata ve hilelere yönelmesinde vergi uygulamaları ve oranlarının etkili olduğu düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Doğan vd.(2018) çalışmalarında, meslek mensuplarının cinsiyeti ile, hile yapmaya eğilim düzeyleri arasında bir farklılık olmadığını belirtmişlerdir. Muhasebe meslek mensuplarının medeni durumu ile mükelleflerin talepleri doğrultusunda yapılan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Meslek mensuplarının eğitim durumu ile denetim yetersizliğinden kaynaklanan hata ve hileler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ortaöğretim mezunları bu görüşü desteklemez iken, önlisans lisans ve lisansüstü mezunların bu görüşü desteklediği görülmektedir.

Muhasebede ortaya çıkan hata ve hileleri en aza indirmek ve ortadan kaldırmak için şu önerilerde bulunulabilir.

- TÜRMOB tarafından meslek mensuplarının minimum ve maksimum mükellef sayılarına sınırlandırma getirilebilir. Böylece mesleki stajını yeni tamamlayıp mesleğe atılacak adayların bir ya da birkaç mükellefle mesleğe başlamalarına sınırlandırma getirilerek muhasebe işlemlerinde tecrübesizlikten kaynaklanan hataların önüne geçilmiş olur. Mükellef sayısı çok fazla olan meslek mensuplarına da bir sınırlandırma getirilerek iş yoğunluğu sebebiyle yaşanan dikkatsizlikten kaynaklanan hataların önüne geçilmiş olur.
- Meslekte ortaya çıkan hileli davranışların önüne geçebilmek için yine TÜRMOB tarafından her ilin meslek odaları tarafından denetlenmek üzere meslek mensuplarının birinci derece akrabalık ilişkisi bulunan işletmelerin defter tutma faaliyetine sınırlandırma getirilebilir.
- Türkiye’de muhasebe meslek mensubu olabilmek için geçerli olan İktisadi İdari Bilimler Fakültesi bölümlerinden birinden lisans mezunu olmak yada hukuk fakültesi mezunu olmak genel şartına da bir sınırlandırma getirilebilir. Lisans eğitimi boyunca alınması gereken muhasebe ders sayısı artırılmalı bu şartı sağlayan bölüm mezunlarına meslek mensubu olma imkanı verilebilir.
- Muhasebe meslek mensubu olmak isteyen adayın önlisans lisans yada lisansüstü eğitiminden birinde mutlaka muhasebe meslek etiği dersini almış olması şartı aranabilir veya mesleğe başlama sınavlarında başarılı olanlara staj süresince ayrıca bu dersi alma zorunluluğu getirilebilir.
- Hata ve hilelere yönelik cezalar artırılabilir, tekrar eden meslek mensuplarına daha ciddi yaptırımlar uygulanarak caydırıcılık artırılabilir.

Yakın zamanda blok zinciri temeline dayanan bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler veya geliştirilen yeni denetim yazılımlarıyla hata ve hileden arındırılmış bilgiler üretilmesinin sağlanması kaçınılmaz olduğu kanaatindeyiz. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda meslek mensuplarının almış oldukları disiplin cezalarıyla muhasebedeki hata hile kavramlarının ilişki boyutu irdelenebilir.

Kaynaklar

- Akatak, F. (2015). *Muhasebe hata ve hilelerinin tespit ve önlenmesinde muhasebe meslek mensuplarının sorumluluğu ve bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Coderre, D. (2005). Global Technology audit guide continuous auditing: implications for assurance, monitoring, and risk assesment. https://chapters.theiia.org/montreal/ChapterDocuments/GTAG%203%20-%20Continuous%20Auditing%20Implications%20for%20Assurance_%20Monitoring_%20and%20Risk%20Assesment.pdf: 1-41.
- Çelik, T. (2010). *Muhasebede hata ve hileler ile ilgili muhasebe meslek mensupları üzerinde bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Niğde.
- Doğan, Z., Gülçin, K. ve Nazlı, E. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının hile yapmaya eğilim düzeylerinin tespitine ilişkin bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(4), 64-83.
- Gökoğlan, K., Kök, M. ve Altundağ, S. (2021). Muhasebede Hatalar: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma, *Dicle Akademi Dergisi*, 1(1).
- Gül, M. (2021). Muhasebe meslek mensuplarının 2000–2019 yılları itibariyle almış oldukları disiplin cezalarının analizi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(68), 933-941.
- Gümüş, U. T. ve Gögebakan, H. (2016). Muhasebe Hata Ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik, Aydın İlinde Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 1(3), 12-27.
- İşgüden, B. ve Çabuk, A. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (16), 59-86.

- Kıllı, M. ve Kutlu, H. (2021). Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Hata Ve Hileleri Hakkında Algı ve Tutumlarının İncelenmesi: Osmaniye İlinde Bir Araştırma. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-16.
- Kirik, Z. (2007). *Muhasebe Hata Hileleri ile Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyon Karahisar'da Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ömürbek, V. ve Durgunböcü, Ö. (2018). Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Hata Ve Hileleri İle İlgili Algılarının İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(4),1251-1265.
- Sekaran, U. (2003). *Research Methods for Business A Skill Building Approach*. 4th Edition. John Wileyand SonsInc. New York.
- Tayman, M. ve Tekşen, Ö. (2019). Muhasebe Denetiminde Karşılaşılan Hata Ve Hileler: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 455-477.
- Troy, C., Smith, K.G. and Domino, M. A. (2011). CEO demographics and accounting fraud: Who is more likely to rationalize illegal acts? *Strategic Organization* ,9(4), 259–282.
- Zona, F., Minoja, M. and Coda, V. (2013). Antecedents of Corporate Scandals: CEOs' Personal Traits, Stakeholders' Cohesion, Managerial Fraud, and Imbalanced Corporate Strategy. *Journal of Business Ethics*, 113(2), 265–283.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun tarih 22.02.2022 sayı 04 ve karar 11 ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
